

21.3.2025

Avoimen tieteen oppimisen avoimuuden asiantuntijatyöryhmälle
avointiede@tsv.fi

Asia: Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistusta tarkentava päivitetty luonnos oppimateriaalien avointa saatavuutta koskevista tavoitteista ja toimenpiteistä

Opetusalan ammattijärjestö OAJ kommentoi Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) nimeämän Oppimisen avoimuuden asiantuntijatyhmän pyynnöstä avoimen tieteen ja tutkimuksen julistusta tarkentamaan laadittua osasuositusta, joka koskee oppimateriaalien avointa saatavuutta.

1 Yleistä

OAJ suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti avoimen tieteen ja tutkimuksen rakenteiden edistämiseen sivistyksen saavutettavuuden parantamiseksi. Tieteen ja tutkimuksen avoimuuden edistäminen yhdessä ja suunnitelmallisesti rakenteita vahvistamalla on kannatettavaa. Toimintakulttuurit muuttuvat usein hitaasti, mutta yhteisistä tavoitteista ja toimenpiteistä sopimalla muutosta voi tukea.

OAJ toistaa tässä lausunnossa jo aiemmin (Kts. esim. OAJ:n lausunnot TSV:lle 25.9.2020 sekä 5.12.2024) esiin nostamansa huolen avoimen tieteen linjausten ja suositusten runsaudesta. Näin useat, kerrokselliset linjaukset ja suositukset saattavat muodostaa korkeakoulujen näkökulmasta epäselvän kokonaisuuden ja tehdä niiden noudattamisen ja huomioimisen vaikeaksi.

Lisäksi OAJ:n arvion mukaan osalinjauksen yhtymäpinnat muihin keskeisiin kansallisiin tiedepoliittisiin kehittämishankkeisiin sekä osalinjauksen tavoitteiden indikaattorit ja niiden seuranta jäävät jossain määrin epäselväksi.

OAJ arvioi, että organisaatioissa suosituksista muodostuu yleisen kokemuksen perusteella herkästi velvoittavina noudatettavia käytänteitä. Opetushallitus ja Kopiosto julkaisivat vuonna 2025 selvityksen Tekijänoikeuksista opetustoiminnassa. Sen mukaan organisaatioissa on hyvin kirjava ja paikoin olematon sopimuskäytäntö opettajien itse tekemän oppimateriaalin jakamisesta tai avaamisesta muiden käyttöön. Peräti 72 % verkkokyselyyn vastanneista opetusalan ammattilaisista ilmoitti, ettei heidän organisaatiossaan ole yhteisiä käytänteitä koskien opettajien itse tekemän opetusmateriaalin jakamista. Tämä huomioiden on OAJ:n näkemyksen mukaan erityisen tärkeää, että **suosituksessa ohjeistetaan organisaatiota kunnioittamaan oppimateriaalien tekijänoikeuksia ja sopimaan niiden mahdollisista käyttöoikeuksien luovutuksista erikseen.**

21.3.2025

2 Kommentit osalinjauksen tavoitteeseen 1: Avoimia oppimateriaaleja hyödynnetään ja laaditaan laajasti korkeakouluasteella

Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on laissa turvattu opetuksen ja tutkimuksen vapaus. Korkeakoulujen opettajat ovat sitoutuneet tutkimusperustaiseen opetukseen ja opetuksen kehittämiseen. Karvin arvion (22:2023) mukaan korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen välinen yhteys toteutuu nykyisellään hyvin, erityisesti opetussisällöissä. Tämä lähtökohta huomioon ottaen **OAJ korostaa, että oppimateriaalien avaamisen ja hyödyntämisen laajuus tulisi aina olla opettajan itsensä päätettävissä.** Tämän lähtökohdan tulisi ilmetä myös osalinjauksesta.

Myönteistä on, että osalinjauksessa ei materiaalien jakamisen osalta mainita mitään tiettyä lisenssiä nimeltä. Oppimateriaalin laatijan sekä kustantajan näkökulmasta sen jakamisessa on aina myös taloudellinen näkökulma.

Oppimateriaalien avaamiseen sitoutuminen haastaa korkeakouluopettajien osaamista ja osaamisen kehittämistä. Tilanne edellyttää organisaatioilta systemaattista tukea opetusasiantuntijuuden kehittämiseksi. On tärkeää, että tiedeyhteisön pedagogiset käytännöt tukevat aktiivisesti korkeakouluopettajan työn kehittämistä ja sitä kautta opiskelijoiden oppimista. Korkeakoulut ovatkin rakentaneet opetuksen kehittämisen tueksi tukipalveluita, mutta korkeakoulujen välistä yhteistyötä sekä verkostoja on syytä tiivistää myös avointen oppimateriaalien laatimisen ja käytön edistämiseksi. **OAJ pitää osalinjauksen toimenpiteitä, joilla organisaatioita ohjataan tarjoamaan tukea oppimateriaalien avaamiseen, pääosin hyvinä.**

Sen sijaan **OAJ huomauttaa, että tekijänoikeuksien näkökulma puuttuu kokonaan osalinjauksen tavoitteesta, jossa organisaatiot laativat ja päivittävät avoimista oppimateriaaleista ohjeensa.** Tekijänoikeudellinen osaaminen on keskeistä tehtäessä päätöksiä ja laadittaessa sopimuksia oppimateriaalien avaamisesta. Tästä syystä **OAJ esittää, että osalinjauksen tavoitteen 1 tukimateriaalien laatimiseen liittyvään organisaatioiden ohjeiden laatimista koskevaan toimenpiteeseen B d lisätään oma kohta tekijänoikeuksista ja käyttöluvista.**

3 Kommentit osalinjauksen tavoitteeseen 2: Korkeakouluasteella on riittävästi eri alojen laadukkaita ja oppimista palvelevia avoimia oppimateriaaleja

OAJ pitää tavoitteen 2 saavuttamiseen suunniteltuja kannustavia toimenpiteitä, kuten palkinnon jakamista ja rahoitusmekanismien selvittämistä, hyvinä. Lisäksi yhteisten laatuksien kehittäminen avointen oppimateriaalien laadun vertaisarviointiin on kannatettavaa. Hyvien käytäntöjen jakaminen avoimen tieteen verkostossa on niinkin hyödyllistä.

Avointen oppimateriaalien laadun kehittämisessä on tärkeää kehittää teknisiä malleja laadun ja materiaalin autenttisuuden varmistamiseksi. Vaikka generatiivisen tekoälyn

21.3.2025

tuottamat sisällöt eivät sinänsä ole tekijänoikeuden alaisia, tulee toimenpiteissä varautua myös tilanteisiin, joissa alkuperäisen materiaalin laatijan tekijänoikeuksia loukataan, jos tekoälyn tuottama materiaali on käytännössä kopio alkuperäisestä materiaalista. Tilanteessa ainoa keino puuttua tekijänoikeusloukkaukseen on oikeudenkäynti tekoälyn luonutta yritystä vastaan.

4 Kommentit osalinjauksen tavoitteeseen 3: Suomi tunnetaan kansainvälisesti korkeakouluasteen avoimien oppimateriaalien edelläkävijänä ja edistäjänä

Nykyisellään kansainvälisyyden osuus suomalaisissa korkeakouluopinnoissa on varsin vähäinen. Vain harva opiskelija on osallistunut kansainväliseen työharjoitteluun tai -vaihtoon. Myös vierailevia luennoitsijoita on korkeakouluopinnoissa melko harvoin. **Jotta osalinjauksen tavoitteeseen voidaan päästä, tulisi OAJ:n näkemyksen mukaan korkeakouluopetukseen liittyvää kansainvälistä yhteistyötä ja verkostoitumista lisätä sekä työelämän, että ulkomaisten ja muiden kotimaisten korkeakoulujen ja toisen korkeakoulusektorin kanssa.**

Mitä tulee oppimateriaalien avoimuuden edelläkävijän aseman tavoitteluun Suomessa, on tärkeää huolehtia kansainvälisesti jaettavien oppimateriaalin laadusta. Pelkällä määrällä erottuminen ei vastaa tavoitteeseen.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
koulutuspolitiikan johtaja

Martta October
juristi

OAJ:n lisäsehdotukset TSV:n oppimateriaalien avointa saatavuutta koskevaan osalinjaukseen

Osalinjaus 1: Oppimateriaalien avoin saatavuus

Tavoitteet ja toimenpiteet

Kun toimenpiteissä puhutaan organisaatioista, tarkoitetaan ensisijaisesti korkeakouluja, mutta niitä voidaan soveltaa myös muissa avointa oppimista kehittävässä organisaatioissa.

Vuoteen 2030 mennessä:

TAVOITE 1: Avoimia oppimateriaaleja hyödynnetään ja laaditaan laajasti korkeakouluasteella.

Tavoitteen indikaattori: Seurannassa organisaatioiden aste oppimisen osa-alueella on sekä ohjaavissa dokumenteissa että palveluissa keskimäärin 4.

Toteutuneet toimenpiteet:

A) Avoimen tieteen koordinaatio yhdessä organisaatioiden kanssa on laatinut yhteisen suosituksen käytännöistä ja työkaluista, joilla varmistetaan avoimien oppimateriaalien löydettävyys, yhteen toimivuus, uudelleenkäytettävyys ja jatkokehitettävyys. **Suosituksessa ohjeistetaan organisaatiota kunnioittamaan oppimateriaalien tekijänoikeuksia ja sopimaan niiden mahdollisista käyttöoikeuksien luovutuksista erikseen.**

B) Avoimen tieteen koordinaatio yhdessä organisaatioiden kanssa on määritellyt avoimien oppimateriaalien osaamisvaatimukset, jotka kertovat, mitä taitoja opettajan on avoimien oppimateriaalien laatimisessa ja hyödyntämisessä hyvä hallita.

Muut tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

A) Avoimista oppimateriaaleista tarjotaan koulutusta.

a) Avoimen tieteen koordinaatio laatii yhdessä organisaatioiden kanssa avoimen verkkokurssin, jonka suorittaminen antaa avoimien oppimateriaalien laatimiseen ja hyödyntämiseen sekä muuhun avoimeen oppimiseen tarpeelliset valmiudet. i) Organisaatiot sisällyttävät kurssin opetus- ja tutkimushenkilöstönsä perehdytysmateriaaliin.

b) Organisaatioiden opetus- ja muusta henkilökunnasta yli viisikymmentä prosenttia omaksuu avointen oppimateriaalien hyödyntäjän valmiudet ja yli kymmenen prosenttia avointen oppimateriaalien laatijan valmiudet.

B) Avointen oppimateriaalien tekemiseen ja hyödyntämiseen tarjotaan tukea.

a) Organisaatiot jakavat ja kehittävät yhteistyössä työkaluja ja käytäntöjä, joilla varmistetaan avoimien oppimateriaalien löydettävyyttä, yhteentoimivuutta, uudelleenkäytettävyyttä ja jatkokehittettävyyttä.

b) Organisaatiot huolehtivat avointen oppimateriaalien tukipalveluiden resursoinnista.

c) Organisaatiot ohjeistavat ja kannustavat oppijoita ja opettajia hyödyntämään avoimia oppimateriaaleja oppimisessa, opetuksessa sekä uusien oppimateriaalien tekemisessä.

d) Organisaatiot laativat ja päivittävät avoimista oppimateriaaleista ohjeensa, jotka neuvovat ainakin:

- sopimuksista ja lisensseistä
- tekijänoikeuksista ja käyttöluvista
- avoimien oppimateriaalien löytämisestä ja hyödyntämisestä
- oppimateriaalien avaamisen työkaluista ja alustoista
- tekoälyn käytöstä avointen oppimateriaalien hyödyntämisessä ja laatimisessa.

C) Avointen oppimateriaalien löydettävyyttä ja saavutettavuutta varmistetaan.

a) Avoimien oppimateriaalien tekijöiden suositellaan kuvailemaan laatimansa avoimet oppimateriaalit Avointen oppimateriaalien kirjastoon. Kuvailussa voi käyttää apuna kansallisia avointen oppimateriaalien laadun ja saavutettavuuden suosituksia.

b) Organisaatiot luovat Avointen oppimateriaalien kirjaston kanssa rajapintoja, joilla muihin varantoihin tallennettujen avointen oppimateriaalien kuvailutiedot tallentuvat myös Avointen oppimateriaalien kirjastoon.

c) Organisaatiot huolehtivat, että avointen oppimateriaalien tekijöillä on käytössään ohjeistuksia ja työkaluja sekä alustoja, joilla oppimateriaalien saavutettavuutta voi varmistaa.

TAVOITE 2: Korkeakouluasteella on riittävästi eri alojen laadukkaita ja oppimista palvelevia avoimia oppimateriaaleja.

Tavoitteen indikaattori: Seurannassa organisaatioiden aste oppimisen osa-alueella on sekä määrällisissä että yhteistyön indikaattoreissa keskimäärin 3.

Toteutuneet toimenpiteet:

A) Avoimen tieteen koordinaatio on kehittänyt palkinnon, joka jaetaan vuosittain oppimisen ja oppimateriaalien avoimuuden kehittämisessä ansioituneelle henkilölle tai ryhmälle.

B) Avoimen tieteen rahoitusryhmässä on selvitetty rahoitusmekanismeja myös avointen oppimateriaalien kehittämiselle.

Muut tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

A) Avoimien oppimateriaalien tekemiseen kannustetaan rahoituksen ja huomionosoitusten avulla.

a) Tutkimusrahoittajat huomioivat tutkimustulosten pohjalta laadittavat avoimet oppimateriaalit myönteisesti rahoituspäätöksissä osana yhteiskunnallista vaikuttamista.

b) Organisaatioiden omissa sekä muiden organisaatioiden kanssa toteutettavissa hankkeissa kehitetään laadukkaita avoimia oppimateriaaleja.

c) Avoimen tieteen koordinaatio jatkaa avoimen oppimisen palkintojen jakamista ja levittää tietoisuutta palkinnoista.

d) Organisaatiot kehittävät omia avoimen oppimisen palkintojaan ja muita huomionosoituksia avoimen oppimisen edistäjille.

B) Mahdollisuuksia meritoitua avoimista oppimateriaaleista kehitetään. 3

a) Tutkimustietovarantoon kehitetään mahdollisuus tuoda tutkijoiden profiileihin avoimien oppimateriaalien tietoja ja näihin liittyviä aktiviteetteja, kuten avointen oppimateriaalien vertaisarvioiminen.

b) Organisaatiot kannustavat ja tukevat opettajia ja muuta henkilökuntaansa avaamaan opetukseen tekemiään materiaaleja avoimena oppimateriaalina.

C) Avointen oppimateriaalien laatua kehitetään.

a) Avoimen tieteen koordinaatio laatii organisaatioiden kanssa käytäntöjä avointen oppimateriaalien vertaisarvointiin kansallisten laatukriteerien avulla. Yhdessä Avointen oppimateriaalien kirjaston kanssa kehitetään teknisiä ratkaisuja vertaisarvioinnin mahdollistamiseksi.

b) Organisaatiot selvittävät säännöllisesti eri alojen opettajien ja opiskelijoiden näkemyksiä avoimien oppimateriaalien laadusta. **Laadun arvioinnissa voisi mahdollisuuksien mukaan hyödyntää myös oppilaitosten keräämää palautetta.**

c) Avoimen tieteen koordinaatiossa toimii verkosto, jossa jaetaan hyviä käytäntöjä laadukkaiden avoimien oppimateriaalien tuottamiseen ja markkinoidaan laadukkaita avoimia oppimateriaaleja.

TAVOITE 3: Suomi tunnetaan kansainvälisesti korkeakouluasteen avoimien oppimateriaalien edelläkävijänä ja edistäjänä.

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

A) Avointen oppimateriaalien käyttöä ja arvostusta edistetään kansainvälisesti.

a) Suomalaiset avoimen oppimisen osaajat osallistuvat kansainvälisiin avoimen oppimisen verkostoihin.

b) Suomalaiset avoimen oppimisen osaajat ovat saaneet kansainvälisiä avoimen oppimisen palkintoja.

c) Organisaatiot sekä avoimen tieteen koordinaatio osallistuvat kansainvälisiin ja erityisesti EU:n yhteistyöhankkeisiin, joiden tavoitteena on edistää avointen oppimateriaalien kehittämistä ja hyödyntämistä.

d) Avoimen tieteen koordinaatio laatii yhteistyössä organisaatioiden kanssa ohjeistuksen kansainvälisinä yhteistyöhankkeina tehtyjen avointen oppimateriaalien julkaisemisesta.

e) Avointen oppimateriaalien kirjasto kehittää rajapintoja kansainvälisiin oppimateriaaliportaaleihin.

B) Avoimista oppimateriaaleista ja niihin liittyvistä palveluista ja hankkeista viestitään.

a) Organisaatiot ja avoimen tieteen koordinaatio järjestävät avoimen oppimisen tapahtumia.

b) Organisaatiot yhdessä avoimen tieteen koordinaation kanssa järjestävät kansainvälisiä avoimen oppimisen konferensseja.

c) Suomalaiset avoimen oppimisen asiantuntijat tekevät artikkeleita ja muita julkaisuja avoimista oppimateriaaleista.

C) Tutkimusta avoimista oppimateriaaleista edistetään.

a) Avoimen tieteen koordinaatio yhdessä organisaatioiden kanssa luo avoimen oppimisen tutkijoiden verkoston. 4

b) Suomeen perustetaan avoimen oppimisen professuuri tai jonkin suomalaisen avoimen tieteen professuurin alaan sisällytetään avoin oppiminen tutkimusaiheena.

c) Suomalaiset avoimen oppimisen tutkijat kehittävät tutkimusmenetelmiä, joilla eri maissa ja eri kielillä julkaistujen avoimien oppimateriaalien käyttöä ja arvostusta voidaan arvioida tasavertaisesti ja joilla voidaan seurata oppimateriaalien avaamisen vaikutuksia korkeakouluoppimisen kustannuksiin sekä YK:n SDG-tavoitteiden toteutumiseen.

d) Avoimen tieteen koordinaatio laatii ohjeistuksen tutkimushankkeiden tulosten hyödyntämisestä avoimina oppimateriaaleina.